

Світлана Федоренко,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри філології та перекладу,
КНУТД «Київський національний університет технологій та дизайну»
<https://orcid.org/0000-0001-8517-9975>
м. Київ, Україна

Кіра Ткаченко,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу,
КНУТД «Київський національний університет технологій та дизайну»
<https://orcid.org/0000-0002-5409-460X>
м. Київ, Україна

**«Нехай кожен принесе для Шульца те, на що здатен
і чого прагне»: рецензія на монографію
Маторіної Наталі Михайлівни «Проза Бруно Шульца.
Антропологія. Поетика. Наратологія»¹**

Наразі шульцознавство як галузь літературознавства, що вивчає життєпис і творчу спадщину відомого польського митця першої половини ХХ ст. Бруно Шульца, його місто й роль у світовому літературному процесі, є, за слушним твердженням Віри Меньок, знаної шульцологині, співзасновниці й директорки «Полоністичного науково-інформаційного центру імені Ігоря Менька» Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, однією з найбільш інтенсивно представлених дисциплін у світовій гуманітаристиці; визнається сучасними дослідниками об'ємним, містким і розгалуженим складником світового літературознавства. Творчість Бруно Шульца органічно інтегрована не лише в європейський, зокрема й в український, а й у світовий мистецько-культурний контекст, відкрита до нових прочитань та інтерпретацій, до того ж дотепер зберігає дивовижну контекстуальну суголосність ХХІ століттю.

Враховуючи наявність потужного дослідницького дискурсу шульцознавчого спрямування (*про Шульца*), який у багато разів перевищує шульцівський літературний дискурс (*власне Шульц*), досвід щодо вивчення життєпису і творчої спадщини Бруно Шульца

¹ Маторіна Наталя. Проза Бруно Шульца. Антропологія. Поетика. Наратологія: монографія. Київ: Талком, 2025. 538 с.

попередніми дослідниками і аж ніяк не применшуючи їхньої ролі, авторка монографії пропонує власне бачення тих чи тих аспектів прозопису митця, зважаючи на побажання одного із найавторитетніших дослідників і поціновувачів Шульца – польського шульцолога Владислава Панаса: «Нехай кожен принесе для Шульца те, на що здатен і чого прагне» (саме ці слова, ба навіть дослідницьке гасло, обрано заголовком пропонованої рецензії).

Акцентуючи на актуальності сучасних шульцівських студіювань, авторка наголошує, з одного боку, на невичерпності герменевтичного потенціалу творів Шульца завдяки їхній багатожанровості й полідискурсивності; багатозначності, багатовимірності, різноманітності (В. Меньок); нескінченності значень і сенсів (Р. Малиновський); бездонності, універсальності й позачасовості (П. Прокоп'як); мінливості (Є. Яжембський), неповторності й унікальності (Т. Біленко); доступності шульцівської прози численним контекстам, а з іншого – підкреслює необхідність нового прочитання й осмислення шульцівських творів, зокрема зважаючи на кардинальні трансформації, перетворення й переформатування літературознавчої думки кінця ХХ – першої чверті ХХІ ст., оскільки на тлі таких змін суттєво змінились і контексти, у яких досліджують творчу спадщину званого галицько-єврейського письменника, який писав польською мовою, Бруно Шульца.

Свої погляди Наталя Маторіна вибудовує у трьох виражених дослідницьких площинах – теоретичній, просопографічній та історико-літературній. Перевагою аналізованої праці вважаємо нерозривність її теоретичного складника з конкретним історико-літературним аналізом художньо-прозової практики Бруно Шульца, а також науково-аналітичну й об'єктивно-пізнавальну природу викладу матеріалу, який досліджується. Науковиця зуміла майстерно структурувати свою працю, що складається з чотирьох продуктивних розділів, які взаємопов'язані між собою і логічно вибудовані (на кшталт самої культової літературної диалогії Бруно Шульца «Цинамонові крамниці» й «Санаторій під Клепсидрою»): від теоретичного виміру (теоретико-методологічних засад) антропології, поетики, наратології (перший розділ) до історико-літературного виміру шульцівської химерної поетики / художньої антропології, наративної ідентичності, текстових моделей художньої прози митця тощо (третій і четвертий розділи); притому всі ці розважання дотичні до моделей конструювання біографії / автобіографії прозової спадщини Бруно Шульца (другий розділ).

Вочевидь поміж сучасних наукових розвідок, виконаних у царині шульцознавства, працю Н. М. Маторіної позитивно вирізняє

комплексний підхід, розширення методологічного підґрунтя аналізу прозових творів Бруно Шульца, новітнє (пере)прочитання студійованих шульцівських творів під кутом антропологічних, поетикальних і наратологічних вимірів його прозової спадщини, тобто в той чи той спосіб традиційне коло тем і проблем шульцівської прози розкрито крізь призму кореляційного їх осмислення в річищі сучасних культурно-цивілізаційних тенденцій. Приваблює доказовість ідей, висловлених у дослідженні: авторка постійно звертається до текстів – шульцівських прозових творів (у широкому розумінні про-опопису Шульца) і літературознавчих праць шульцологічного спрямування, аргументуючи ту чи ту свою думку цитатами з оповідань Шульца і / чи науковими твердженнями / висновками / спостереженнями дослідників-шульцознавців.

Зміст монографії демонструє високий рівень теоретичної підготовки авторки, надзвичайний рівень оригінальності мислення, уміння систематизувати й узагальнювати розмаїття аспектів досліджуваних явищ і процесів. У першому розділі «Антропологія. Поетика. Наратологія. Теоретичний та історико-літературний виміри» проаналізовано засадничі наукові праці, які складають основу літературознавчого аналізу шульцівського дискурсу в царині пограниччя етнокультурного й онтологічного – проблеми, що потребує прискільки дослідницької уваги; презентовано результати теоретичного аналізу автобіографічного дискурсу Шульца із залученням концепцій і теорій М. Брацкої, М. Чермінської, Є. Яжембського, Г. Госка та ін. у контексті т. зв. автобіографічного трикутника; з'ясовано особливості антропологічної поетики, у межах аналізу якої у спеціальних літературних практиках можна впізнати себе, власну ідентичність, завдяки інтерпретації форми усвідомити творчу активність митця й читача, розпізнати точки перетину їхньої свідомості; доробок Бруно Шульца схарактеризовано в контексті залучення концепцій індивідуального авторського світосприйняття до антропологічного тезаурусу польського літературного модернізму. Другий розділ праці «Моделі конструювання біографії / автобіографії у просопографічному і прозовому дискурсі Бруно Шульца» містить насамперед з'ясування питань (авто)біографічного спрямування: ідеться про мистецько-національний, професійний, педагогічний, літературно-критичний, перекладацький складники шульцівського просопографічного й літературно-літературознавчого дискурсів. У третьому розділі «Від химерної поетики до художньої антропології Бруно Шульца» йдеться про шульцівські феноменологію тілесного, неосяжний оніризм, фантазування, прозовий дискурс крізь призму інтермедіального виміру тощо. В усіх підрозділах у той чи той спосіб

увиразнюється, доповнюється, унаочнюється, оновлюється, коригується наявна в сучасному шульцознавстві інформація щодо потужного історико-літературного явища на ім'я Бруно Шульц. У четвертому розділі «Текстові моделі в художній прозі Бруно Шульца. Наративна ідентичність» усебічно схарактеризовано конкретні прояви шульцівських текстуальних проєктів. На схвальні відгуки заслуговує також ідея створення добірки афористичних суджень про митця (у форматі попереднього слова) – стислих і влучних висловлювань знаних дослідників і / чи поціновувачів Бруно Шульца, завдяки яким «адекватно в цінному науково-довідковому форматі презентовано основні відомості про роль і місце митця в українській і світовій культурі, що загалом сприяє кращій підготовці, насамперед естетично-емоційній, до нової зустрічі читача з Бруно Шульцом і стимулює бажання атмосферного занурення в чарівний шульцівський літературно-просопографічно-літературознавчий дискурс» (с. 448), а також «Післяслово, або Приостанок», у якому акцентовано на невичерпності й відкритості шульцівського дискурсу для подальших різновекторних наробіток.

Список використаної літератури, який містить 697 описів джерел – монографій, докторських і кандидатських праць, наукових і науково-популярних статей, навчальної та словниково-довідкової літератури, нормативних і спеціальних видань як вітчизняних, так і зарубіжних авторів засвідчує ретельне, навіть (архі)критичне прочитання авторкою дослідження історіографічної шульціани, максимального врахування різноманітних думок і поглядів як знаних шульцознавців, так і аматорів-початківців, які в той чи той спосіб досліджують творчість Бруно Шульца й надихаються нею.

Дослідження є міждисциплінарним за своїм спрямуванням, позаяк має значення як для розвитку світового шульцознавства, так і для розвитку культурознавства, мовознавства, культурологічної біографістики, історії, соціології, освітології, мистецтвознавства тощо.

Принципових зауважень щодо загальнотеоретичних, методологічних положень і міркувань авторки наукової праці, інтерпретації матеріалу, що аналізується, немає. Відтак, поділяючи думку авторки праці щодо найцінніших джерел у царині студіювання шульцівської спадщини матеріалів, збережених у тих чи тих архівних фондах, як нам видається, опертя на історико-документальні матеріали могло би бути більш потужним, особливо, коли йдеться про відомості про-сопографічного спрямування.

Висновуємо: висунуті в дослідженні завдання цілком відповідають меті роботи, а наукова новизна доводить її сучасний рівень; аналіз змісту дослідження свідчить про досягнення мети, а також

розв'язання всіх поставлених авторкою завдань. Монографія Н. М. Маторіної «Проза Бруно Шульца. Антропологія. Поетика. Наратологія» – це комплексне дослідження, в якому запропоновано принципово новий погляд на, здавалося б, усебічно досліджену творчу спадщину Бруно Шульца. Відтак авторці дослідження вдалося пере/про/читати твори універсального митця по-іншому, не так, як раніше, запропонувавши оновлений, осучаснений, заново актуалізований інтерпретаційний підхід в царині шульцівської теоретичної історії літератури.

Праця є концептуально значущим, самостійним та оригінальним дослідженням, ґрунтовним внеском у розвиток як українського, так і зарубіжного шульцознавства; а результати – вагомим доробком у студіюванні непересічної постаті Бруно Шульца й дотепер відкритого до нових різнобарвних напрацювань оригінального шульцівського літературного дискурсу. Вочевидь дослідження буде слугувати поживленню й розширенню української рецепції літературної спадщини Бруно Шульца й виникненню нових сучасних досліджень шульцівських творів – творів незрівнянної окремості, оригінальності та своєрідності.